

**Głoszenie słowa Bożego
w środowisku zsekularyzowanym**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3809

Leszek Szewczyk

**Głoszenie słowa Bożego
w środowisku zsekularyzowanym**

Redaktor serii: Prace Wydziału Teologicznego
Józef Budniak

Recenzent
Jan Kochel

Spis treści

Wykaz skrótów	17
-------------------------	----

Wstęp	21
-----------------	----

Rozdział I

Sekularyzacja jako współczesny kontekst przepowiadania słowa Bożego	33
---	----

1. Współczesny kontekst przepowiadania słowa Bożego	33
1.1. Postmodernizm	34
1.2. Globalizacja	36
1.3. Nihilizm	38
1.4. Nowe prądy filozoficzne i fenomeny kulturowe	39
2. Zagadnienie sekularyzacji	43
2.1. Pojęcie sekularyzacji w naukach społecznych	44
2.2. Typy i rodzaje sekularyzacji	50
2.3. Spory wokół teorii sekularyzacji	51
2.4. Sekularyzacja w nauczaniu Kościoła powszechnego i teologii	56
3. Przyczyny sekularyzacji	64
3.1. Przyczyny sekularyzacji według nauk społecznych	64
3.2. Refleksja teologiczna o przyczynach sekularyzacji	65
4. Pozytywne aspekty sekularyzacji	68
5. Sekularyzacja jako zagrożenie	70
5.1. Sekularyzm jako wynik sekularyzacji	71
5.2. Sekularyzacja a ateizm	75
6. Sekularyzacja jako wyzwanie	77

Rozdział II

Środowisko zsekularyzowane jako adresat przepowiadania słowa Bożego	83
---	----

1. Cechy środowiska zsekularyzowanego	85
1.1. Obojętność religijna	86
1.2. Relatywizm moralny	88
2. Polska jako kraj zsekularyzowany?	89
2.1. Polska na sekularyzacyjnej ścieżce	89

2.2. Kierunki rozwoju religijności w Polsce	91
3. Człowiek zsekularyzowany	93
3.1. Ogólna charakterystyka człowieka zsekularyzowanego	94
3.2. Przejawy sekularyzacji w życiu człowieka	97
3.2.1. Autodeklaracja	98
3.2.2. Ortodoksja	99
3.2.3. Praktyki religijne	101
3.2.4. Wpływ deklarowanych poglądów na wybory moralne	103
3.2.5. Brak identyfikacji z religią i Kościołem	105
4. <i>Nowa ewangelizacja</i> jako odpowiedź Kościoła na sekularyzację	106
4.1. Definicja <i>nowej ewangelizacji</i>	107
4.2. Adresaci <i>nowej ewangelizacji</i>	108
4.3. Struktura i metoda <i>nowej ewangelizacji</i>	109
4.4. Zasadnicze treści <i>nowej ewangelizacji</i>	111
5. Bezpośrednie oddziaływanie i zwrot do osób zsekularyzowanych.	113
6. Wnioski dla przepowiadania słowa Bożego.	120

Rozdział III

Głoseiciel słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym	125
1. Postrzeganie kapłana, głosiciela słowa Bożego przez środowisko zsekularyzowane	127
1.1. Obraz kapłana	128
1.2. Obraz kaznodziei	130
1.3. Oczekiwania wobec kapłana – głosiciela słowa Bożego	131
2. Kapłan w środowisku zsekularyzowanym	133
2.1. Potrzeba kapłanów	133
2.2. Tożsamość kapłana	135
2.3. Duchowość kapłana	137
2.3.1. Powołany do świętości przyjaciel Chrystusa	138
2.3.2. Człowiek modlitwy	140
2.3.3. Sługa słowa	142
3. Kaznodzieja w środowisku zsekularyzowanym	144
3.1. Duchowość kaznodziei	144
3.2. Wiara głosiciela słowa Bożego.	146
3.3. Świadcstwo głosiciela słowa Bożego	148
3.4. Przewodnik ludu Bożego i przyjaciel człowieka	150
4. Zadania głosiciela słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym	154
4.1. Budzić pragnienie Chrystusa w sercach słuchaczy	156
4.2. Głosić z posłania i w imieniu Kościoła	158
4.3. Głosić odważnie na rozstajach dróg	159
4.4. Głosić mimo niesprzyjających okoliczności i zagrożeń	161
5. Wpływ sekularyzacji na formację głosiciela słowa Bożego	165
5.1. Formacja seminaryjna	166
5.2. Formacja poseminaryjna	168

Rozdział IV

Treść przepowiadania kaznodziejskiego w środowisku zsekularyzowanym	171
1. Tradycyjne treści przepowiadania kaznodziejskiego	174
1.1. Kaznodziejska wierność Bogu i człowiekowi	174
1.2. Właściwe proporcje w głoszeniu prawd wiary i zasad życia chrześcijańskiego	182
1.3. Hierarchia prawd wiary w przepowiadaniu słowa Bożego	186
2. Szczególne akcenty w treści przepowiadania w środowisku zsekularyzowanym	188
2.1. Od dogmatu do kerygmatu	188
2.2. Prowadzenie do wiary jako osobowego spotkania z Chrystusem	196
2.3. Głoszenie Boga prawdziwego	201
2.4. Jezus Chrystus – jedyny Zbawiciel człowieka	205
2.5. Odpowiedź na ludzkie pragnienia i pytania	208
2.6. Od ewangelizacji do mistagogii	215
3. Okoliczności wpływające na treść głoszenia	218
3.1. Liturgiczny kontekst przepowiadania	219
3.2. Misterium paschalne Jezusa Chrystusa	221
3.3. Pozostałe wydarzenia roku liturgicznego	223
3.4. Inne okoliczności	227

Rozdział V

Elementy formalne przepowiadania kaznodziejskiego w środowisku zsekularyzowanym	233
1. Przekaz wierny Biblii	235
1.1. Wierność językowi Biblii	236
1.2. Prostota przekazu	239
1.3. Entuzjazm głoszenia	243
2. Język przepowiadania słowa Bożego	245
2.1. Język egzystencjalny	250
2.2. Obrazowość przepowiadania	253
2.3. Język propozycji	257
3. Język dialogu i empatii	259
3.1. Od monologu do dialogu	259
3.2. Empatia	263
4. Właściwa argumentacja	265
5. Konieczność zachowania <i>sacrum</i>	270
Zakończenie	277
Bibliografia	283
Summary	319
Zusammenfassung	323

Table of contents

List of abbreviations	17
Introduction	21
Chapter I	
Secularisation as a contemporary context of preaching the word of God	33
1. Contemporary context of preaching the word of God	33
1.1. Postmodernism	34
1.2. Globalisation	36
1.3. Nihilism	38
1.4. New philosophical trends and cultural phenomena	39
2. The issue of secularisation	43
2.1. The notion of secularisation in social sciences	44
2.2. Types and categories of secularisation	50
2.3. Disputes concerning the theory of secularisation	51
2.4. Secularisation in the teaching of the Church and theology	56
3. Causes of secularisation	64
3.1. Causes of secularisation according to social sciences	64
3.2. Theological reflection on the cause of secularisation	65
4. Positive aspects of secularisation	68
5. Secularisation as a threat	70
5.1. Secularism as a result of secularisation	71
5.2. Secularisation versus atheism	75
6. Secularisation as a challenge	77
Chapter II	
Secularised environment as an addressee of preaching the word of God	83
1. Features of the secularised environment	85
1.1. Religious indifference	86
1.2. Moral relativism	88
2. Poland as a secularised country?	89
2.1. Poland on the secularisation path	89

2.2. Direction of development of religiousness in Poland	91
3. Secularised man	93
3.1. General characteristics of secularized man	94
3.2. Manifestations of secularisation in Poland	97
3.2.1. Auto-declaration	98
3.2.2. Orthodoxy	99
3.2.3. Religious practices	101
3.2.4. Impact of declared beliefs on moral choices	103
3.2.5. Lack of identification with religion and the Church	105
4. <i>New evangelisation</i> as the Church's response to secularisation	106
4.1. Definition of <i>the new evangelization</i>	107
4.2. Addressees of <i>the new evangelization</i>	108
4.3. Structure and method of <i>the new evangelization</i>	109
4.4. The major message of <i>the new evangelization</i>	111
5. Direct impact and outreach to secularised persons	113
6. Conclusions for preaching the word of God	120

Chapter III

Preacher of the word of God in the secularised environment	125
1. Reception of a priest, a preacher of the word of God by the secularised environment	127
1.1. Image of a priest	128
1.2. Image of a preacher	130
1.3. Expectations for a priest – a preacher of the word of God	131
2. A priest in the secularised environment	133
2.1. A need for priests	133
2.2. Identity of a priest	135
2.3. Spirituality of a priest	137
2.3.1. A friend of Christ called to sainthood	138
2.3.2. A man of prayer	140
2.3.3. A servant of the word	142
3. A preacher in the secularised environment	144
3.1. Spirituality of a preacher	144
3.2. Faith of a preacher of the word of God	146
3.3. Testimony of a preacher of the word of God	148
3.4. A leader of the people of God and a friend of a man	150
4. Tasks of a preacher of the word of God in the secularised environment	154
4.1. To evoke the need for Christ in hearts of listeners	156
4.2. To preach with the authority and in the name of the Church	158
4.3. To preach at the crossroads	159
4.4. To preach in spite of unfriendly conditions and dangers	161
5. Impact of secularisation on a formation of a preacher of the word of God	165
5.1. Seminary formation	166
5.2. Post-seminar formation	168

Chapter IV	
Content of preaching in the secularised environment	171
1. Traditional content of preaching	174
1.1. A preacher's faithfulness to God and a man	174
1.2. Appropriate proportions in preaching the articles of faith and rules of the Christian life	182
1.3. Hierarchy of the articles of faith in preaching the word of God	186
2. Detailed emphasis in preaching in the secularised environment	188
2.1. From a dogma to kerygma	188
2.2. Leading to faith as a personal encounter with Christ	196
2.3. Preaching the real God	201
2.4. Jesus Christ – the only Saviour of mankind	205
2.5. The answer of human desires and questions	208
2.6. From evangelisation to mystagogy	215
3. Circumstances affecting the content of preaching	218
3.1. Liturgical context of preaching	219
3.2. Passover Mystery of Jesus Christ	221
3.3. Other events of a liturgical year	223
3.4. Other circumstances	227
Chapter V	
Formal elements of preaching in the secularised environment	233
1. A message faithful to the Bible	235
1.1. Faithfulness to the language of the Bible	236
1.2. Simplicity of the message	239
1.3. Enthusiasm of preaching	243
2. A language of preaching the word of God	245
2.1. Existential language	250
2.2. Imagery of preaching	253
2.3. Language of proportions	257
3. Language of a dialogue and empathy	259
3.1. From a monologue to a dialogue	259
3.2. Empathy	263
4. Appropriate argumentation	265
5. The need to maintain <i>sacrum</i>	270
Conclusion	277
Bibliography	283
Summary	219
Zusammenfassung	323

Inhaltsverzeichnis

Abkürzungsverzeichnis	17
---------------------------------	----

Einleitung	21
----------------------	----

Kapitel I

Säkularisierung als zeitgenössischer Kontext der Verkündigung des Wortes Gottes	33
---	----

1. Zeitgenössischer Kontext der Verkündigung des Wortes Gottes	33
1.1. Postmoderne	34
1.2. Globalisierung	36
1.3. Nihilismus	38
1.4. Neue philosophische Trends und kulturelle Phänomene	39
2. Die Frage nach der Säkularisierung	43
2.1. Konzept der Säkularisierung in Sozialwissenschaften	44
2.2. Typen und Arten der Säkularisierung	50
2.3. Streitigkeiten über die Säkularisierungstheorie	51
2.4. Säkularisierung in der Lehre der Universalkirche und der Theologie	56
3. Ursachen der Säkularisierung	64
3.1. Ursachen der Säkularisierung nach den Sozialwissenschaften	64
3.2. Theologische Erwägung über die Ursachen der Säkularisierung	65
4. Die positiven Aspekte der Säkularisierung	68
5. Säkularisierung als Bedrohung	70
5.1. Säkularismus als Folge der Säkularisierung	71
5.2. Säkularisierung und Atheismus	75
6. Säkularisierung als Herausforderung	77

Kapitel II

Die säkularisierte Gesellschaft als Empfänger der Verkündigung des Wortes Gottes	83
--	----

1. Merkmale der säkularisierten Gesellschaft	85
1.1. Religiöse Gleichgültigkeit	86
1.2. Moralischer Relativismus	88

2. Polen als säkularisiertes Land?	89
2.1. Polen auf dem Säkularisierungspfad	89
2.2. Richtungen der religiösen Entwicklung in Polen	91
3. Der säkularisierte Mensch	93
3.1. Allgemeine Charakteristik des säkularisierten Menschen	94
3.2. Anzeichen der Säkularisierung im menschlichen Leben	97
3.2.1. Selbstmanifest	98
3.2.2. Orthodoxie	99
3.2.3. Religiöse Praktiken	101
3.2.4. Einfluss manifestierter Ansichten auf moralische Entscheidungen	103
3.2.5. Mangel an Selbstidentifizierung mit Religion und Kirche	105
4. <i>Neuevangelisierung</i> als Antwort der Kirche auf die Säkularisierung	106
4.1. Definition <i>der Neuevangelisierung</i>	107
4.2. Empfänger <i>der Neuevangelisierung</i>	108
4.3. Struktur und Methode <i>der Neuevangelisierung</i>	109
4.4. Wesentliche Inhalte <i>der Neuevangelisierung</i>	111
5. Direkter Einfluss und die Wendung zu den Säkularisierten	113
6. Schlussfolgerungen für die Verkündigung des Wortes Gottes	120

Kapitel III

Der Verkündiger des Wortes Gottes in der säkularisierten Gesellschaft	125
1. Die Wahrnehmung des Priesters, des Verkündigers des Wortes Gottes durch die säkularisierte Gesellschaft	127
1.1. Das Abbild der Priester	128
1.2. Das Abbild der Prediger	130
1.3. Erwartungen an den Priester – den Verkündiger des Wortes Gottes	131
2. Der Priester in der säkularisierten Gesellschaft	133
2.1. Der Bedarf an Priestern	133
2.2. Die Identität des Priesters	135
2.3. Die Geistigkeit des Priesters	137
2.3.1. Ein zur Heiligkeit berufener Freund Christi	138
2.3.2. Ein Mensch des Gebets	140
2.3.3. Ein Diener des Wortes	142
3. Der Prediger in der säkularisierten Gesellschaft	144
3.1. Die Geistigkeit des Predigers	144
3.2. Der Glaube des Verkündigers des Wortes Gottes	146
3.3. Das Zeugnis des Verkündigers des Wortes Gottes	148
3.4. Ein Begleiter des Volkes Gottes und ein Freund des Menschen	150
4. Aufgaben des Verkündigers des Wortes Gottes in der säkularisierten Gesellschaft	154
4.1. Die Erweckung des Bedürfnisses nach Christi in den Herzen der Zuhörer	156
4.2. Verkündigen in der Sendung und im Namen der Kirche	158
4.3. Verkündigen mit Mut am Scheideweg	159
4.4. Verkündigen trotz ungünstiger Umstände und Bedrohungen	161

5. Einfluss der Säkularisierung auf die Bildung des Verkündigers des Wortes Gottes	165
5.1. Die Bildung im Seminar	166
5.2. Die Bildung nach dem Seminar	168

Kapitel IV

Inhalte der Verkündigung der Prediger in der säkularisierten Gesellschaft	171
1. Traditionelle Inhalte der Verkündigung der Prediger	174
1.1. Predigertreue zu Gott und zum Menschen	174
1.2. Angemessene Größenverhältnisse bei der Verkündigung der Glaubenswahrheiten und der Prinzipien des christlichen Lebens	182
1.3. Hierarchie der Glaubenswahrheiten in der Verkündigung des Wortes Gottes	186
2. Bedeutsamkeiten in den Inhalten der Verkündigung in der säkularisierten Gesellschaft	188
2.1. Vom Dogma zum Kerygma	188
2.2. Die Begleitung zum Glauben als persönliche Begegnung mit Christus	196
2.3. Die Verkündigung des wahren Gottes	201
2.4. Jesus Christus – der einzige Erlöser des Menschen	205
2.5. Antwort auf menschliche Bedürfnisse und Fragen	208
2.6. Von der Evangelisierung zur Mystagogie	215
3. Den Verkündigungsinhalt beeinflussende Umstände	218
3.1. Liturgischer Kontext des Verkündigens	219
3.2. Das Pascha-Mysterium von Jesus Christus	221
3.3. Andere Ereignisse des liturgischen Jahres	223
3.4. Andere Umstände	227

Kapitel V

Die formalen Elemente der Verkündigung der Prediger in der säkularisierten Gesellschaft	233
1. Der Bibel treue Botschaft	235
1.1. Worttreue zur Bibel	236
1.2. Einfachheit der Botschaft	239
1.3. Begeisterung des Verkündigers	243
2. Die Sprache des Verkündigers des Wortes Gottes	245
2.1. Existenzielle Sprache	250
2.2. Bildhaftigkeit des Verkündigers	253
2.3. Sprache des Vorschlags	257
3. Die Sprache des Dialogs und der Empathie	259
3.1. Vom Monolog zum Dialog	259
3.2. Empathie	263
4. Eine angemessene Argumentation	265
5. Die Notwendigkeit der Bewahrung <i>des Sacrum</i>	270

Schlusswort 277

Bibliografie 283

Summary 319

Zusammenfassung 323

Wykaz skrótów

- CA – Jan Paweł II, *Encyklika „Centesimus annus” w setną rocznicę encykliki „Rerum novarum”* (1991)
- CaT – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach „Catechesi tradendae”* (1979)
- ChL – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie „Christifideles laici”* (1988)
- CV – Benedykt XVI, *Encyklika „Caritas in veritate”* (2009)
- DA – Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”* (1965)
- DB – Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”* (1965)
- DCE – Benedykt XVI, *Encyklika o miłości chrześcijańskiej „Deus Caritas est”* (2006)
- DH – Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne* (2014)
- DK – Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”* (1965)
- DM – Sobór Watykański II, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”* (1965)
- DPŻK – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (1994)
- DV – Jan Paweł II, *Encyklika o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata „Dominum et Vivificantem”* (1986)
- DWR – Sobór Watykański II, *Deklaracja o wolności religijnej „Dignitatis humanae”* (1965)
- EA – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in America”* (1999)
- EE – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”* (2003)
- EG – Franciszek, *Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie „Evangelii gaudium”* (2013)
- EI – *Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów „Ecclesiae imago”* (1973)

- EN – Paweł VI, *Adhortacja apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym* „*Evangelii nuntiandi*” (1975)
- EO – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska* „*Ecclesia in Oceania*” (2001)
- ES – Paweł VI, *Encyklika o drogach, którymi Kościół katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swojej misji* „*Ecclesiam suam*” (1964)
- EV – Jan Paweł II, *Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego* „*Evangelium vitae*” (1995)
- FR – Jan Paweł II, *Encyklika o relacjach między wiarą a rozumem* „*Fides et ratio*” (1998)
- IBK – Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993)
- IOe – Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej Liturgii* „*Inter Oecumenici*” (1964)
- KDK – Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* „*Gaudium et spes*” (1964)
- KGS – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (1999)
- KK – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „*Lumen gentium*” (1964)
- KKK – *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994
- KL – Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej* „*Sacrosanctum Concilium*” (1964)
- KO – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym* „*Dei verbum*” (1964)
- KPK – *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984
- KPP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* (2002)
- LcD – Commissione Episcopale per la Dottrina della Fede. L’annuncio e la catechesi della Conferenza Episcopale Italiana, *Lettera ai cercatori di Dio* (2009)
- LCF – Les Évêques de France, *Proposer la foi dans la société actuelle*, III. Lettre aux catholiques de France (1997)
- LI – Kongregacja Kultu Bożego, *Trzecia instrukcja wykonawcza do Konstytucji o Liturgii* „*Liturgicae instaurationes*” (1970)
- NMI – Jan Paweł II, *List apostolski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000* „*Novo millennio ineunte*” (2001)
- OIK – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna instrukcja katechetyczna* (1971)
- ONRLK – *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza. Z trzeciego wydania Mszału rzymskiego*, Poznań 2004

- OP – *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2005²
- OSM – *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2005³
- OWMR – *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału rzymskiego*, Poznań 2004
- PdV – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”* (1992)
- PF – Benedykt XVI, *List apostolski ogłaszający Rok Wiary „Porta fidei”* (2011)
- PG – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata „Pastores gregis”* (2003)
- PMW – United States Conference of Catholic Bishops, *Preaching the Mystery of Faith: The Sunday Homily* (2013)
- RH – Jan Paweł II, *Encyklika o Jezusie Chrystusie Odkupicielu człowieka „Redemptor hominis”* (1979)
- RM – Jan Paweł II, *Encyklika o stałej aktualności posłania misyjnego „Redemptoris missio”* (1990)
- RP – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła „Reconciliatio et paenitentia”* (1984)
- RS – Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja dotycząca norm sprawowania Eucharystii „Redemptionis sacramentum”* (2004)
- SCA – Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyście życia i misji Kościoła „Sacramentum caritatis”* (2007)
- TMA – Jan Paweł II, *List apostolski „Tertio Millennio Adveniente”* (1994)
- UR – Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”* (1964)
- VC – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie „Vita consecrata”* (1996)
- VD – Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”* (2010)
- VS – Jan Paweł II, *Encyklika o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła „Veritatis splendor”* (1993)
- WLM – Kongregacja Kultu Bożego, *Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do Lekcjonarza mszalnego* (1981)
- ZFK – *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999

Pismo Święte cytuje się według *Biblii Tysiąclecia*, Poznań 2002⁵, łącznie z zawartymi tam skrótami.

Wstęp

Głoszenie Ewangelii ludziom żyjącym w określonym kontekście historycznym jest podstawową funkcją Kościoła. Przepowiadanie słowa Bożego, tak jak całe posługiwanie duszpasterskie, powinno uwzględniać nie tylko korzenie historyczne, ale również podstawowe uwarunkowania ludzkiego życia. Znajomość warunków życia, potrzeb egzystencjalnych i duchowych współczesnych słuchaczy pozwala odnajdywać najbardziej adekwatną do dzisiejszych uwarunkowań koncepcję kaznodziejstwa. Wymaga to przeprowadzenia diagnozy obecnej rzeczywistości poprzez rozpoznanie przeszkód utrudniających dotarcie do słuchaczy. Uwzględnianie w praktyce przepowiadania słowa Bożego stale „zmiennych się uwarunkowań historycznych, środowiskowych, kulturowych i komunikacyjnych jest wymogiem wierności Bogu, który przemawiając przez proroków i przez Chrystusa, czynił to w sposób odpowiadający kulturze danej epoki. Jest także wymogiem wierności człowiekowi, który doświadczając umiejętności uwzględniania kontekstów jego życia ze strony nadawców reprezentujących różne sektory kultury masowej – ma prawo oczekiwać podobnej umiejętności od głosiciela słowa Bożego”¹.

Zadaniem kaznodziejów jest budowanie łączności pomiędzy głoszonym słowem Boga a epoką nowożytną, w której to słowo nabiera konkretnego znaczenia. Przemiany społeczno-kulturowe stawiają liczne wymagania w zakresie treści, formy i stylu przepowiadanego słowa oraz pełnią rolę filtrów sprzyjających lub blokujących kaznodziejski przekaz². Współczesnym kontekstem przepowiadania słowa Bożego jest zjawisko sekularyzacji i liczne ideologie naznaczone jej skutkami³. Papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* analizuje niektóre wyzwania współczesnego świata oraz omawia wyzwania kulturowe, do których zalicza sekularyzację. Papież zauważa, że proces

---

¹ W. Przyczyna, G. Siwek, *O metodologii homiletyki*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 2 (2002), s. 291.

² M. Kalinowski, *Spoleczne uwarunkowania przepowiadania*, „Roczniki Teologiczne” 46,6 (1999), s. 139.

³ R. Kamiński, *Działalność zbawcza Kościoła w teorii i praktyce pastoralnej*, Lublin 2007, s. 229.

sekularyzacji ma na celu sprowadzenie wiary i Kościoła do sfery prywatnej i wewnętrznej. Proces ten, negując wszelką transcendencję, spowodował „wzrastającą deformację etyczną, osłabienie poczucia grzechu osobistego i społecznego oraz stopniowy wzrost relatywizmu, co powoduje ogólną dezorientację, zwłaszcza w okresie dojrzewania i młodości, tak bardzo narażonym na zranienie przez zmiany” (EG 64). Jednocześnie papież Franciszek przypomina o konieczności głoszenia Ewangelii tym, „którzy nie znają Jezusa Chrystusa lub zawsze Go odrzucali. Wielu z nich, ogarniętych tęsknotą za obliczem Boga, szuka Go w skrytości, również w krajach o starej tradycji chrześcijańskiej. Wszyscy mają prawo przyjąć Ewangelię” (EG 14). Głoszenie słowa Bożego skierowane powinno być do tych, którym się wydaje, „że są wolni, kiedy są daleko od Pana, nie zdając sobie sprawy, że zasadniczo pozostają sierotami bez ratunku, bez domu, do którego można by zawsze wrócić. Przystają być pielgrzymami i zamieniają się w błądzących, zawsze krążących wokół siebie, nigdzie nie dochodząc” (EG 170). Dlatego głosiciel słowa Bożego nie może wykonywać swej misji w izolacji od dokonujących się w świecie przemian, wskutek których całe kraje i narody, w których niegdyś kwitła religia i życie chrześcijańskie, podlegają procesowi zubożenia religijnego (ChL 34).

Przepowiadanie słowa Bożego dokonuje się przy pomocy słowa ludzkiego i jako takie ze swej istoty i we wszystkich czasach przeżywa kryzys. Obecnie mówi się między innymi o kryzysie, który dotknął głosicieli słowa Bożego. Wielu z nich nie potrafi nadążyć za szybko zmieniającą się rzeczywistością otaczającego świata, coraz gorzej też rozumie „współczesnego człowieka, który coraz mniej chce być biernym, milczącym słuchaczem stojącym pod amboną”⁴.

Przemiany w religijności i duchowości nie są pozbawione wpływu zjawisk i procesów, które dokonują się w całym społeczeństwie. Diagnozowanie, interpretacja i wyjaśnianie dokonujących się przekształceń w strukturze i funkcjach religii, badanie stanu i dynamiki świadomości religijnej jest zadaniem socjologii⁵. Podejście socjologiczne pozwala analizować zjawisko sekularyzacji jako fakt społeczny. Zaś teologia dokonuje analizy zjawiska sekularyzacji jako pewnego modelu wyjaśniania rzeczywistości religijnej. Sekularyzacja, jak wszystkie zjawiska dotyczące człowieka, nie może być interpretowana jedynie negatywnie ani też całkowicie pozytywnie. Jest zjawiskiem wieloznacznym, stwarza bowiem pewne ryzyko, a jednocześnie otwiera przed człowiekiem nowe możliwości⁶.

---

⁴ J. Bagrowicz, „Słowa jak gromy mówiące”. *O mocy słowa przepowiadania*, w: *Przekaż mojemu ludowi co mówi Bóg. Ewolucja czy kryzys przepowiadania?*, red. K. Klauza, M. Wyrostkiewicz, Lublin 2007, s. 31.

⁵ J. Mariński, *Sekularyzacja. Desekularyzacja. Nowa duchowość. Studium socjologiczne*, Kraków 2013, s. 25.

⁶ F. Crespi, *Proces sekularyzacji: od desakralizacji do religii*, w: *Ateizm oraz irreligia i sekularyzacja*, oprac. F. Adamski, Kraków 2011, s. 129, 130.

Również w Polsce konieczne jest systematyczne dostosowywanie posługi przepowiadania słowa Bożego do dokonujących się przemian kulturowych i religijnych. Przemiany te przyczyniły się do zaistnienia nowego kontekstu społeczno-kulturowego dla religii i Kościoła w Polsce, który można obecnie określić terminem: „społeczeństwo czasu transformacji”⁷. Przez wiele lat utrzymywał się pogląd, że procesy sekularyzacyjne w Polsce nie są tak silne jak w krajach zachodnich oraz że Polskę ominął „sekularyzm galopujący”. Jednak wielu socjologów religii wskazuje na istnienie w Polsce „sekularyzmu pełzającego”, który powoli doprowadza do erozji tradycyjnej religijności⁸. Instytut Pew Research Center opublikował w 2018 roku raport na temat procesów sekularyzacyjnych na świecie. W badaniach uwzględniano następujące kryteria: autoidentyfikację z określoną tradycją religijną, uczestnictwo w nabożeństwach, praktykę codziennej modlitwy osobistej i znaczenie religii w życiu badanych. Z badań wynika, że w „kryterium pierwszym – identyfikacja z daną tradycją – spadek wśród Polaków jest spory, ale nie dramatyczny (6 pkt. proc.), co sytuuje nas niedaleko europejskiej średniej. Jednak w pozostałych trzech kryteriach Polska jest najszybciej sekularyzującym się krajem świata”⁹. Z badań stanowiących podstawę raportu wynika, że polska religijność jest bardzo słabo powiązana z osobistym zaangażowaniem (indywidualna modlitwa, czytanie Biblii, refleksja nad sensem życia) i często sprowadza się do uczestnictwa w nabożeństwach¹⁰. Procesy sekularyzacyjne przyczyniają się do odejścia wielu ludzi wierzących od religii kościelnie zadekretowanej ku indywidualizacji przekonań i zachowań światopoglądowych¹¹.

Nowe perspektywy, które otwiera zjawisko sekularyzacji, dotyczą także teologii, w tym również teologii homiletycznej. Współczesne przepowiadanie słowa Bożego w Polsce powinno być skierowane także do słuchaczy oddalonych od Boga i Kościoła, do słuchaczy zsekularyzowanych. Bowiem adresatami głoszonego słowa są coraz częściej nie tylko słuchacze wierzący, ale również niewierzący, którzy niejako przez przypadek zasiedli bezpośrednio pod amboną. Kaznodzieja powinien mieć świadomość, że konieczne jest systematyczne dostosowywanie posługi przepowiadania słowa Bożego do dokonujących się przemian kulturowych i religijnych. Zadaniem głosicieli słowa Bożego jest wytrwałe poszukiwanie odpowiedniej treści i właściwej formy przepowiadania

⁷ K. Święś, *Aktualny kontekst społeczno-kulturowy jako zagrożenie dla wiary*, w: *Duszpaństwo wobec kryzysu wiary*, red. W. Przygoda, K. Święś, Lublin 2013, s. 63.

⁸ W. Śmigiel, *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, „Roczniki Teologiczne” 61,6 (2014), s. 43.

⁹ P. Sikora, *Polska niekatolicka*, „Tygodnik Powszechny” (2018), nr 28, s. 11.

¹⁰ Tamże.

¹¹ M. Libiszowska-Żółtkowska, *Sekularyzacja – wróg czy sprzymierzeniec Kościoła katolickiego w Polsce?*, w: *Sekularyzacja jako wyzwanie dla religii i Kościoła. Mity i rzeczywistość*, red. J. Baniak, Poznań 2006, s. 274.

skierowanego do zsekularyzowanych adresatów. Również w procesie programowania kaznodziejstwa nie może zabraknąć uwzględniania systematycznie poszerzającego się środowiska zsekularyzowanego.

Adresatami głoszonego słowa Bożego są nie tylko słuchacze głęboko wierzący i zaangażowani w życie wspólnoty Kościoła, ale również szukający, błędzący, obojętni, a nawet niewierzący. Obecność w gronie słuchaczy głoszonego słowa osób niewierzących oraz osób odchodzących od wiary otwiera nowe pole dla kaznodziejstwa. Przepowiadanie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym dokonuje się, także w warunkach polskich, podczas zgromadzeń liturgicznych. Osoby zsekularyzowane są uczestnikami takich zgromadzeń, zwłaszcza podczas większych świąt kościelnych (np. w Boże Narodzenie, Wielkanoc, uroczystość Wszystkich Świętych czy w Środę Popielcową) lub z racji rodzinnych czy przyjacielskich w związku z celebracjami wpisanymi w kolejne etapy ludzkiego życia (chrzest, sakrament małżeństwa, pogrzeb). Mogą również być słuchaczami kazań i homilii radiowych i telewizyjnych¹². Posługa głoszenia słowa Bożego powinna w coraz szerszym zakresie uwzględniać potrzebę przepowiadania prowadzącego do wzbudzenia i rozwoju wiary oraz do spotkania z Chrystusem. Przepowiadanie to adresowane jest do niewierzących, pogan, ochrzczonych, ale potrzebujących nawrócenia¹³.

Zagadnienie sekularyzacji jest przedmiotem badań z zakresu filozofii, socjologii, teologii i historii. Refleksję nad najnowszymi stanowiskami wokół sporów dotyczących teorii sekularyzacji, przyczyn sekularyzacji, teologii sekularyzacji oraz wpływu sekularyzacji na postawy religijne podejmowali między innymi:

¹² J. Twardy, *Homilia jako antidotum na dechrystianizację*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 143; M. Dąbrówka, *Jak przepowiadać do tych, którzy nie chcą słuchać? Psychologiczno-dydaktyczny model homilii H. Arensa jako próba dotarcia do słuchacza zdechrystianizowanego*, w: *Jak przepowiadać dziś? Głoszenie słowa Bożego w służbie chrześcijańskiej wiary*, red. S. Dyk, W. Czupryński, Olsztyn 2014, s. 123. Jürgen Ziemer, odwołując się do doświadczeń kaznodziejstwa w niemieckim obszarze językowym, wspomina o tzw. słuchaczach przypadkowych. Głównym powodem ich obecności w kościele „nie jest ani zainteresowanie mszą, ani tym bardziej głoszone słowo Boże. Przypadki, które przemieniają ludzi w słuchaczy kazań, mogą być bardzo różnorakie: często są to turystyczne bądź kulturowe zainteresowania a także estetyczne potrzeby, które przy okazji prowadzą do kontaktu z kościelnym przepowiadaniem [...]. Istnieje pewna grupa młodych ludzi, dla których stało się już zwyczajem nie chodzić do kościoła w niedziele, ale ponieważ odwiedzają rodziców, towarzyszą im także w nabożeństwie zgodnie z mottem: »Dlaczego nie jeszcze raz?« [...]. Być »przypadkowo« w kościele niekoniecznie oznacza bycie tam pod przymusem lub z własnym wewnętrznym oporem. Często wszakże istnieje szcątkowe zainteresowanie wiarą i Kościołem lub przynajmniej bezpośrednio ciekawość wyrażona słowem: »Zobaczmy« – J. Ziemer, *Predigt über den Zaun. Plädoyer für die zufälligen Hörer*, w: *Theologie der Predigt. Grundlagen – Modelle – Konsequenzen*, red. W. Engemann, C. Grethleim, Leipzig 2001, s. 225, 226.

¹³ Zob. R. Kamiński, *Działalność zbawcza Kościoła...*, s. 229–240.

Józef Baniak¹⁴, Peter Berger¹⁵, Marc Breuer¹⁶, José Casanova¹⁷, Karel Dobbelaere¹⁸, Andrzej Draguła¹⁹, Horst Dreier²⁰, Piergiorgio Grassi²¹, Jurgen Habermas²², Franz-Xaver Kaufmann²³, Paweł Mazanka²⁴, Martin Rhonheimer²⁵ i Charles Taylor²⁶. Wymienieni autorzy, omawiając zagadnienie sekularyzacji, czynią to niejednokrotnie w określonych, mocno zawężonych aspektach. Problematyką sekularyzacji i określeniem kontekstu społeczno-kulturowego dla religii i Kościoła w Polsce zajmują się zwłaszcza Janusz Mariański²⁷ i Wojciech Świątkiewicz²⁸.

Konieczność podejmowania zagadnień związanych z dostosowaniem teorii i działalności pastoralnej do dzisiejszych uwarunkowań społeczno-kulturowych dostrzegana jest tak przez teologów zagranicznych (Klemens Armbruster²⁹, Arnd Bünker³⁰, Tomáš Halík³¹, Stefan Knobloch³², Martin Kirschner³³, Matthias

---

¹⁴ J. Baniak, *Wokół sporów o sekularyzację: szansa czy zagrożenie?*, w: *Sekularyzacja jako wyzwanie dla religii i Kościoła. Mity i rzeczywistość*, red. tegoż, Poznań 2006, s. 7–14.

¹⁵ P. Berger, *Święty baldachim. Elementy socjologicznej teorii religii*, Kraków 1997; tenże, *Sekularyzacja a problem wiarygodności religii*, w: *Ateizm oraz irreligia i sekularyzacja*, oprac. F. Adamski, Kraków 2011, s. 96–112.

¹⁶ M. Breuer, *Religiöser Wandel als Säkularisierungsfolge. Differenzierungs- und Individualisierungsdiskurse im Katholizismus*, Wiesbaden 2012.

¹⁷ J. Casanova, *Religie publiczne w nowoczesnym świecie*, Kraków 2005.

¹⁸ K. Dobbelaere, *Sekularyzacja. Trzy poziomy analizy*, Kraków 2008.

¹⁹ A. Draguła, *Ocalić Boga. Szkice z teologii sekularyzacji*, Warszawa 2010.

²⁰ H. Dreier, *Staat ohne Gott. Religion in der säkularen Moderne*, München 2018.

²¹ P. Grassi, *Secolarizzazione e teologia*, Urbino 1992.

²² J. Habermas, *Wierzyć i wiedzieć*, „Znak” 54,9 (2002), s. 8–21; tenże, *Między naturalizmem a religią*, Warszawa 2012.

²³ F.X. Kaufmann, *Czy chrześcijaństwo przetrwa?*, Kraków 2004; tenże, *Umstrittene Säkularisierung*, „Stimmen der Zeit” 2 (2013), s. 137–140.

²⁴ P. Mazanka, *Źródła sekularyzacji i sekularyzmu w kulturze europejskiej*, Warszawa 2003.

²⁵ M. Rhonheimer, *Christentum und säkularer Staat. Geschichte, Gegenwart, Zukunft*, Freiburg–Basel–Wien 2012.

²⁶ Ch. Taylor, *Oblicza religii dzisiaj*, Kraków 2002.

²⁷ J. Mariański, *Między sekularyzacją i ewangelizacją*, Lublin 2003; tenże, *Katolicyzm polski. Ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*, Kraków 2011; tenże, *Sekularyzacja. Desekularyzacja. Nowa duchowość...*; tenże, *Tendencje rozwojowe w polskim katolicyzmie – diagnoza i prognoza*, „Teologia Praktyczna” 12 (2011), s. 7–24.

²⁸ W. Świątkiewicz, *Między sekularyzacją i deprywatyzacją. Socjologiczne refleksje wokół polskiej religijności w kontekście europejskim*, Katowice 2010.

²⁹ K. Armbruster, *Von der Krise zur Chance. Wege zu einer erfolgreichen Gemeindepastoral*, Freiburg 1999.

³⁰ A. Bünker, *Missionarisch Kirche sein? Eine missionswissenschaftliche Analyse von Konzepten zur Sendung der Kirche in Deutschland*, Münster 2010.

³¹ T. Halík, *Cierpliwość wobec Boga. Spotkanie wiary z niewiarą*, Kraków 2011.

³² S. Knobloch, *Mehr Religion als gedacht! Wie die Rede von Säkularisierung in die Irre führt*, Freiburg im Breisgau 2006.

³³ M. Kirschner, *Gotteszeugnis in der Spätmoderne. Theologische und sozialwissenschaftliche Reflexionen zur Sozialgestalt der katholischen Kirche*, Würzburg 2006.

Sellmann³⁴, Christoph Theobald³⁵ i Robert Zollitsch³⁶), jak i polskich (między innymi: Robert Biel³⁷, Ryszard Kamiński³⁸, Andrzej Napiórkowski³⁹, Wiesław Przygoda⁴⁰ i Kazimierz Świąt⁴¹).

Badania podejmowane z zakresu teologii homiletycznej, a odwołujące się do przepowiadania w środowisku zsekularyzowanym podejmowali zagraniczni teolodzy, między innymi: Mary Kim Eunjoo⁴², Albrecht Grözinger⁴³, Michael Herbst⁴⁴, Jan Hermelink⁴⁵, Richard Hartmann⁴⁶, David Lose⁴⁷, Józef Ratzinger⁴⁸, Robert Stephen Reid⁴⁹, Thomas Scirghi⁵⁰, James A. Wallace⁵¹, Joachim Wanke⁵²

³⁴ M. Sellmann, *Säkularität. Die große Chance modernen Christseins*, w: *Wohin ist Gott? Gott erfahren im säkularen Zeitalter*, red. J. Söder, H. Schönemann, Freiburg 2016, s. 64–85.

³⁵ Ch. Theobald, *Christentum als Stil für ein zeitgemäßes Glaubensverständnis in Europa*, Freiburg–Basel–Wien 2018.

³⁶ R. Zollitsch, *Gott erfahren in einer säkularen Welt*, w: *Wohin ist Gott? Gott erfahren im säkularen Zeitalter*, red. J. Söder, H. Schönemann, Freiburg 2016, s. 250–282.

³⁷ R. Biel, *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*, Tarnów 2012.

³⁸ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997.

³⁹ A. Napiórkowski, *Współczesny sekularyzm a teologia sekularyzacji jako wyzwania dla wiary*, „Teologia Praktyczna” 14 (2013), s. 17–41.

⁴⁰ W. Przygoda, *Dialog mit der Nichtglaubenden als Herausforderung für die Kirche*, w: *Teil oder Fremdkörper. Die Positionierung der Kirchen in postkommunistischen Gesellschaften*, red. M. Polak, T. Kowalczyk, P. Slouk, Gniezno–Wien 2016, s. 101–117; *Duszpasterstwo wobec kryzysu wiary*, red. W. Przygoda, K. Świąt, Lublin 2013.

⁴¹ K. Świąt, *Aktualny kontekst społeczno-kulturowy...*, s. 57–78.

⁴² M.K. Eunjoo, *Preaching in an Age of Globalization*, Louisville 2010.

⁴³ A. Grözinger, *Vom unbekanntem Gott erzählen. Agnostizismus, Atheismus und Predigt*, w: *Unbekannt. Predigen im Kontext von Agnostizismus und Atheismus*, red. U. Roth, J. Seip, B. Spielberg, München 2014, s. 149–157.

⁴⁴ M. Herbst, *Wie sollen wir denn heute noch predigen? Plädoyer für eine Homiletik in der Postmoderne*, w: *Kirche zwischen postmoderner Kultur und Evangelium*, red. M. Reppenhausen, Neukirchen-Vluyn 2010, s. 206–230.

⁴⁵ J. Hermelink, *Ohne Gott predigen? Theoretische Einwände und ein praktischer Versuch*, w: *Unbekannt. Predigen im Kontext von Agnostizismus und Atheismus*, red. U. Roth, J. Seip, B. Spielberg, München 2014, s. 158–167.

⁴⁶ R. Hartmann, *Verkündigung als Glaubenskommunikation*, Würzburg 2013.

⁴⁷ D. Lose, *Preaching at the Crossroads. How the World – and Our Preaching – Is Changing*, Fortress 2013.

⁴⁸ J. Ratzinger, *Głosiciele słowa Bożego i słudzy waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, Lublin 2012.

⁴⁹ R.S. Reid, *Postmodernism and the function of the new homiletic in post-christendom congregations*, „Homiletic” 20 (1995), s. 1–13.

⁵⁰ T. Scirghi, *Longing to see your face. Preaching in a Secular Age*, Collegeville 2017.

⁵¹ J.A. Wallace, *Preaching to the hungers of the heart. The homily on the feasts and within the rites*, Collegeville 2002.

⁵² J. Wanke, *Lasst uns das Licht auf den Leuchter stellen. Impulse für Christen*, Leipzig 2001; tenże, *Von Gott sprechen in atheistischem Umfeld*, w: *Unbekannt. Predigen im Kontext von Agnostizismus und Atheismus*, red. U. Roth, J. Seip, B. Spielberg, München 2014, s. 80–94.

i Jürgen Ziemer⁵³. Autorzy tych opracowań odwołują się w swych badaniach do głoszenia słowa Bożego w środowiskach, w których procesy sekularyzacyjne są już często bardzo zaawansowane.

W Polsce dostrzega się brak całościowych badań podejmujących zagadnienie głoszenia słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym. Badania zazwyczaj skoncentrowane na wybranych, szczegółowych elementach tego problemu badawczego prowadzili między innymi: Włodzimierz Broński⁵⁴, Michał Dąbrówka⁵⁵, Andrzej Draguła⁵⁶, Stanisław Dyk⁵⁷, Piotr Goliszek⁵⁸, Ryszard Hajduk⁵⁹, Wojciech Pazera⁶⁰, Wiesław Przyczyna⁶¹, Gerard Siwek⁶², Henryk Sławiński⁶³, Leszek Szewczyk⁶⁴, Jan Twardy⁶⁵ i Edward Wiszowaty⁶⁶.

Badania głoszenia słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym prowadzone w Polsce posiadają duże znaczenie, bo chociaż procesy sekularyzacyjne są coraz bardziej zauważalne, to jednak zachodzą znacznie później i w mniejszym stopniu niż w większości krajów Europy Zachodniej. Badania odwołujące się do specyfiki polskich doświadczeń mają znaczny wpływ na teologię homiletyczną, której zadaniem jest wypracowanie, w świetle analizy aktualnej sytuacji, zasad i dyrektyw, dzięki którym kościelna posługa słowa może skutecznie wypełniać swoją misję.

Problematyka głoszenia słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym nie znalazła jeszcze w Polsce kompletnego opracowania naukowego. Naprzeciw

⁵³ J. Ziemer, *Predigt über den Zaun...*, s. 225–239.

⁵⁴ W. Broński, *Ewangelizacja społeczeństwa pluralistycznego*, w: *W trosce o teologię pastoralną i duszpasterstwo*, red. W. Śmigiel, M. Fiałkowski, Lublin 2013, s. 137–146.

⁵⁵ M. Dąbrówka, *Jak przepowiadać do...*, s. 123–139.

⁵⁶ A. Draguła, *Jakiej Ewangelii potrzebuje współczesny niewierzący?*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 55–65.

⁵⁷ S. Dyk, *Przepowiadanie homilijne w kontekście dechrystianizacji*, w: *In persona Christi. Księga na 80-lecie Księdza Profesora Czesława S. Bartnika*, t. 1, red. K. Góźdz, Lublin 2009, s. 1059–1069; tenże, *Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne Lekcjonarza mszalnego*, Lublin 2013.

⁵⁸ P. Goliszek, *Kerygmat dla nowej Europy*, Lublin 2004.

⁵⁹ R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata. Od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013.

⁶⁰ W. Pazera, *Koncepcja homilii ewangelizacyjnej*, Częstochowa 2002.

⁶¹ W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992.

⁶² G. Siwek, *Posługa słowa w epoce mediów*, „Studia Pastoralne” 7 (2011), s. 292–309.

⁶³ H. Sławiński, *Homilia wprowadzaniem w doświadczenie Boga a kontekst sekularyzmu*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 119–134.

⁶⁴ L. Szewczyk, *Głoszenie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym według „Ewangelii gaudium”*, w: *Kazateľská činnosť ako integrálna súčasť novej evanjelizácie II*, red. L. Petrik, Prešov 2014, s. 34–53.

⁶⁵ J. Twardy, *Homilia jako antidotum...*, s. 135–147.

⁶⁶ E. Wiszowaty, *Przepowiadanie w ponowoczesności*, „Studia Pastoralne” 9 (2013), s. 178–190.

takiemu zapotrzebowaniu wychodzi niniejsze opracowanie: *Głoszenie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym*.

Zgodnie z przyjętym w literaturze przedmiotu podziałem rozumienie sformułowań: „głoszenie słowa Bożego” i „przepowiadanie słowa Bożego” jest zacieśnione do treści, jakie zawiera w sobie termin „kaznodziejstwo”⁶⁷. Natomiast przez kaznodzieję (sługę słowa Bożego) rozumieć będziemy kapłana posłanego przez Kościół do przepowiadania słowa Bożego.

Głównym celem niniejszego opracowania jest szczegółowe i krytyczne określenie obecnego stanu przepowiadania słowa Bożego i stopnia jego dostosowania do zachodzących procesów sekularyzacyjnych (cel teoretyczny projektu) oraz ukazanie wpływu struktur eklezjalnych na realny kształt posługi kaznodziejskiej (cel praktyczny). Cel teoretyczny przedkładanego opracowania, czyli szczegółowe i krytyczne określenie obecnego stanu przepowiadania słowa Bożego oraz stopnia jego dostosowania do zmieniających się warunków społecznych, ekonomicznych i kulturowych, powinien przyczynić się do rozwoju polskiej homiletyki i wywołać naukową debatę przyczyniającą się do zmiany teologii homiletycznej.

Problem badawczy opracowania zawiera się w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania: Jakie znaczenie ma odpowiedź Kościoła na procesy sekularyzacji (nowa ewangelizacja) dla posługi kaznodziejskiej? Czy i w jakim stopniu realizowana jest próba dostosowywania posługi przepowiadania słowa Bożego do dokonujących się przemian kulturowych i religijnych? W jakim stopniu zjawisko sekularyzacji wpływa na zmianę obrazu kaznodziei oraz posługi głoszenia słowa Bożego? Jakie elementy formacyjne mają znaczenie dla przygotowania obecnych i przyszłych głosicieli słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym? Jakie szczególne elementy treściowe są odpowiednie dla przepowiadania w środowisku zsekularyzowanym? W jakim stopniu współczesna refleksja homiletyczna i praktyka kaznodziejska poszukują nowych sposobów skutecznego głoszenia Ewangelii? Jak proces odnowy kaznodziejstwa wpływa na praktykę przepowiadania słowa Bożego zgodną z założeniami teoretycznymi?

Podstawową tezę badawczą jest twierdzenie, że struktury eklezjalne oraz poszczególni kaznodzieje poszukują skutecznych sposobów docierania do środowiska zsekularyzowanego. Uwzględnienie środowiska zsekularyzowanego jest konieczne w programowaniu i realizacji przepowiadania słowa Bożego.

W opracowaniu wykorzystane zostaną dokumenty zawierające nauczanie Kościoła powszechnego o przepowiadaniu słowa Bożego (Sobór Watykański II, nauczanie papieży, kongregacji). Analizie zostaną poddane dokumenty poszczególnych Konferencji Episkopatów, podejmujące zagadnienia przepowiadania

---

⁶⁷ G. Siwek, *Przepowiadanie słowa Bożego*, w: *Teologia pastoralna*, t. 2, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 131.

słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym (Polska⁶⁸, Francja⁶⁹, Włochy⁷⁰, Stany Zjednoczone⁷¹, Ameryka Łacińska i Karaiby⁷²). Literaturę przedmiotu stanowią publikacje traktujące o przepowiadaniu słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym. Ważne, z perspektywy analizowanej problematyki, będą zwłaszcza opracowania autorów wywodzących się ze środowisk, w których procesy sekularyzacyjne są bardzo zaawansowane. Literaturę pomocniczą stanowić będą publikacje rozpatrujące problematykę przedstawioną w opracowaniu. Poczynione w trakcie badań obserwacje pozwolą nie tylko na przedstawienie wniosków i postulatów dotyczących posługi kaznodziejskiej w Polsce, lecz także na formułowanie szerszych uogólnień i propozycji, które mogą stanowić punkt wyjścia dla odnowy praktyki przepowiadania w Kościele powszechnym.

W rozwoju kaznodziejstwa wyróżnia się kilka dopełniających się okresów. Obecnie trwający okres komunikacyjny charakteryzuje się próbą wypowiedzenia kościelnej posługi słowa w konwencji teorii międzyludzkiej komunikacji⁷³. Homiletyka, w ujęciu teologicznym, poszukuje odpowiedzi na pytanie, jak dzieło zbawcze dokonane przez Boga w przeszłości aktualizuje się dziś i wbudowuje w jutro przez przepowiadanie słowa Bożego. Ujęcie teologiczno-komunikacyjne homiletyki dostrzeżę w niej naukową refleksję nad komunikacją orędzia zbawczego współczesnemu człowiekowi⁷⁴. Całość problematyki homiletycznej zamyka się w trzech typach relacji: między nadawcą Bogiem, nadawcą pośrednikiem i głoszonym orędziem zbawczym; między sprawującym posługę słowa, odbiorcą i przekazywanym komunikatem oraz między orędziem zbawczym, aktualną rzeczywistością i odbiorcą⁷⁵. Ujęcie komunikacyjne w praktyce przepowiadania słowa Bożego oznacza odejście od „monologicznego i nieco statycznego myślenia o posłudze słowa ku dynamicznemu patrzeniu na proces przepowiadania, w którym sługa słowa, aktywny inspirator, nadal będzie miał ważne, niepodważalne zadania, ale dowartościowaniu ulegnie słuchacz i porozumienie

---

⁶⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Dialog – zadanie na nowy wiek*, <http://www.kuria.lomza.pl/index.php?wiad=598> [dostęp: 10.08.2017]; Komitet ds. Dialogu z Niewierzącymi Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Dialogu Religijnego, *Niewierzący w parafii. Sugestie duszpasterskie* (1999), <http://www.currenda.diecezja.tarnow.pl/archiwum/2-00/kep-2.htm> [dostęp: 03.11.2017].

⁶⁹ Les Évêques de France, *Proposer la foi dans la société actuelle*, III. Lettre aux catholiques de France, Paris 1997.

⁷⁰ Commissione Episcopale per la Dottrina della Fede. L'annuncio e la catechesi della Conferenza Episcopale Italiana, *Lettera ai cercatori di Dio*, Roma 2009.

⁷¹ United States Conference of Catholic Bishops, *Preaching the Mystery of Faith. The Sunday Homily*, Washington 2013.

⁷² Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów – Aparecida, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, Gubin 2014.

⁷³ G. Siwek, *Przepowiadanie słowa Bożego*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin 2006, s. 699–701.

⁷⁴ W. Przyczyna, G. Siwek, *O metodologii homiletyki...*, s. 291, 292.

⁷⁵ Z. Adamek, *Homiletyka*, Tarnów 1992, s. 40, 41.

z nim, a także wszystkie elementy uczestniczące w procesie komunikowania⁷⁶. Na terenie Polski zasady teorii komunikacji jako pierwsi do kaznodziejstwa aplikowali Zdzisław Grzegorski⁷⁷ i Leszek Kuc⁷⁸. Następnie problematykę tę podejmowali między innymi: Zdzisław Adamek⁷⁹, Gerard Siwek⁸⁰, Jan Prac⁸¹ i Władysław Chaim⁸². Wykorzystywanie zasad i modeli teorii komunikacji współcześnie dominuje głównie w zagranicznych opracowaniach z zakresu teologii homiletycznej (między innymi: Helmut Schwier⁸³, Albrecht Grözinger⁸⁴, Wilfried Engemann⁸⁵, Richard Hartmann⁸⁶).

Najprostszy model komunikowania się wskazuje na konieczność istnienia trzech elementów w tymże procesie: nadawca komunikatu – wypowiedź (komunikat) – odbiorca komunikatu. W praktyce kaznodziejskiej elementy te to: podmiot przepowiadania (Bóg, Kościół, kaznodzieja) – jednostka przepowiadania kaznodziejskiego (homilia, kazanie, konferencja) – słuchacz. Powyższe komponenty tworzą całość w procesie głoszenia słowa Bożego, wzajemnie się warunkują, zależą od siebie i wywierają wpływ na siebie⁸⁷. Na płaszczyźnie teologicznej przepowiadanie kaznodziejskie jest słowem Bożym, a na płaszczyźnie antropologicznej – mową człowieka. Takie przepowiadanie, będące co do substancji (treści) słowem Bożym, a co do postaci (formy) – słowem ludzkim, można określić jako „słowo Boże w słowie ludzkim”⁸⁸.

W niniejszym opracowaniu przeanalizowane zostaną klasyczne elementy kaznodziejskiego modelu komunikacyjnego: nadawca, komunikat (treść i for-

⁷⁶ Z. Grzegorski, *Kaznodzieja w komunikacyjnym modelu przepowiadania* w: *Sluga Słowa*, red. W. Przychyna, Kraków 1997, s. 196.

⁷⁷ Z. Grzegorski, *Posługa słowa w schemacie teorii komunikacji*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 8,1 (1970), s. 479–507; tenże, *Kaznodzieja w komunikacyjnym...*, s. 193–201.

⁷⁸ L. Kuc, *Komunikacja z Chrystusem*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, t. 2, red. W. Wojdecki, Warszawa 1980, s. 50–95; tenże, *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Leszno k. Błonia 1997.

⁷⁹ Z. Adamek, *Homiletyka...*

⁸⁰ G. Siwek, *Przepowiadać skuteczniej. Elementy retoryki kaznodziejskiej*, Kraków 1992.

⁸¹ J. Prac, *Kazanie jako akt komunikacji*, w: *Fenomen kazania*, red. W. Przychyna, Kraków 1994, s. 83–97.

⁸² W. Chaim, *Kazanie jako komunikat*, w: *Fenomen kazania*, red. W. Przychyna, Kraków 1994, s. 98–135.

⁸³ H. Schwier, *Inhalte, Formen, Hörerinnen und Hörer Homiletische Aspekte zur empirischen Untersuchung der Predigtrezeption*, w: *Erlebnis Predigt*, red. A. Deeg, Leipzig 2014, s. 81–97.

⁸⁴ A. Grözinger, *Homiletik*, Gütersloh 2008.

⁸⁵ W. Engemann, *Einführung in die Homiletik*, Tübingen–Basel, 2011².

⁸⁶ R. Hartmann, *Verkündigung als Glaubenskommunikation...*

⁸⁷ W. Broński, *Komunikowanie się prezbitera z wiernymi w duszpasterstwie parafialnym*, „*Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*” 8,2 (2009), s. 14, 15; M. Klementowicz, *Funkcja fatyczna języka homilii i kazań*, „*Roczniki Teologiczne*” 63,12 (2016), s. 61, 62.

⁸⁸ W. Przychyna, *Słowo Boże i ludzkie w kazaniu. Charakterystyczne cechy kazania jako utworu mówionego*, w: *Współczesna polszczyzna w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 167.

ma) oraz odbiorca. Przedkładane studium realizowane będzie w ramach założeń i metod stosowanych przez teologię homiletyczną. Stosowane będzie instrumentarium metodologiczne, w którym metody i techniki badawcze innych nauk zostaną wykorzystane w teologii. W celu sprostania założeniom postępowania metodologicznego całość rozprawy zostanie podzielona na pięć rozdziałów.

Przepowiadanie słowa Bożego musi liczyć się z ideologiami współczesnego społeczeństwa. Społeczeństwo polskie jest coraz bardziej doświadczone sekularyzacją. W pierwszym rozdziale niniejszego opracowania omówione zostanie zagadnienie sekularyzacji, jako współczesnego kontekstu głoszenia słowa Bożego. Analiza trendów dominujących we współczesnej kulturze i cywilizacji (zwłaszcza z perspektywy socjologicznej i teologicznej), wskaże wezwania, jakie trendy te stawiają przed współczesnym duszpasterstwem, a zwłaszcza zaś przed posługą przepowiadania słowa Bożego. Rozdział ten pełni rolę wprowadzenia do dalszych etapów studium dotyczących adresatów, nadawcy, treści oraz formy przepowiadania słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym.

Drugi rozdział niniejszego opracowania podejmuje zagadnienie środowiska zsekularyzowanego jako adresata przepowiadania słowa Bożego. Omówione będą cechy środowiska zsekularyzowanego, przeprowadzona zostanie charakterystyka człowieka zsekularyzowanego oraz sposoby docierania przez Kościół do osób niewierzących jak również wierzących, ale w znacznym stopniu już zsekularyzowanych.

Posłannictwo głosiciela słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym będzie przedmiotem analiz w rozdziale trzecim. Omówienie postrzegania głosiciela słowa Bożego w tym środowisku, analiza nauczania Kościoła o roli i zadaniach głosiciela słowa w środowisku zsekularyzowanym, wskazanie zagrożeń, wobec których stoi kaznodzieja oraz refleksja nad wpływem sekularyzacji na formację głosiciela słowa Bożego to poszczególne elementy tego etapu badań.

W czwartym rozdziale dysertacji podjęte zostanie zagadnienie treści przepowiadania słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym. Po omówieniu tradycyjnych treści przekazu kaznodziejskiego wskazane będą szczególne akcenty treściowe przepowiadania słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym oraz szczególne okoliczności wpływające na treść orędzia głoszonego w tym środowisku.

Ostatni, piąty, rozdział niniejszego opracowania podejmie problematykę formalnej strony przepowiadania kaznodziejskiego w środowisku zsekularyzowanym. Poszczególne elementy tej części studium dotyczyć będą zachowania wierności Ewangelii we współczesnym przekazie kaznodziejskim, cech języka przepowiadania skierowanego do środowiska zsekularyzowanego, konieczności wprowadzania elementów dialogu do współczesnego przekazu kaznodziejskiego oraz rodzajów argumentacji stosowanych w głoszeniu słowa Bożego.

Proclaiming the word of God in a secularized environment

S u m m a r y

Preaching Gospel to people living in a specific historical context in the major task of the Church. Preaching the word of God adequately to the contemporary conditions requires knowledge of living conditions, existential and spiritual needs of contemporary listeners. Such a preaching derives its content from the Holy Scriptures and observation of the world in which the contemporary man lives and creates. Listeners should feel that it is them who are at stake in preaching, because they are able to find answers to their existential questions. The task of preachers is to establish a connection between the preached word of God and the contemporary world in which this word takes a specific shape. A preacher of the word of God can not fulfill his mission in isolation from the changes that take place in the world. A contemporary context of preaching the word of God is the phenomenon of secularization that contributes to the fact that many people abandon God and religion.

In Poland, too, a growing number of addressees of preaching the word of God are indifferent and sometimes even unbelieving. Therefore preaching the word of God should increasingly take into account the need to evoke and develop faith and, as the consequence, encounter Christ. Such preaching should be opened to the needs of evangelization and re-evangelisation in the environment of non-believers, pagans and lapsed Christians in need of conversion.

The major purpose of this study is to describe a contemporary state of preaching the word of God and the degree of its adjustment to secularisation processes in progress and to show influence of Ecclesial structures on a factual shape of the preaching service. Based on considerations on preaching the word of God in the secularised environment it should be concluded that the initial purpose of the study was met. At every stage of the study a critical analysis of the current state of preaching was carried out together with the degree of its adjustment to the secularized environment as well as individuals no longer involved in faith and religion.

At the beginning of the study the existing research and sociological, philosophical and theological literature concerning dominant trends in the contemporary culture and civilization were analyzed. Also, the emphasis was put on impact of secularisation processes on suppressing religiousness, especially ecclesial religiousness, as well as secularization factors in individual behavior and beliefs. Postmodernism, globalism and nihilism trends that dominate the contemporary culture and civilisation and have a direct impact on listeners of the word of God. Polish religiousness is going through a peculiar metamorphosis. What can be observed is a transfer from inherited religiousness to religiousness by choice. At the same time listeners of the word God are not only believers, but also non-believers who came to listen to the word of God by accident. This is why preaching, although meant mainly

for the faithful, should also have the character of preaching to „pagans”. In the homiletic theology, especially the West European one, a systematic shift from the former paradigm of secularization to the paradigm of evangelization can be observed. Also in Poland revival of preaching the word of God in the secularised environment should be inspired by assumptions and program if the new evangelization.

The study includes a critical analysis of initiatives seeking to directly reach unbelievers and secularized believers. Precious inspiration in search for adequate content and form of preaching to secularized listeners can be found in documents of local Churches, especially documents of Conferences of Bishops of Italy, France and Poland, an initiative of a dialogue with non-believers, for example „the court of the gentiles” and „the court of dialogue” and a letter of pope Francis to a non-believer.

The following part of the study points at a mission of preachers of the word of God in the secularised world. The teaching of the Church on the role and tasks of a priest as a preacher of the Word in the secularized environment was presented and changes in perception of a preacher in the environment was surveyed. Moreover, pastoral postulates were formulated concerning formation of current and future preachers who are getting ready to preach among those far from the faith and religion. Efficiency of preaching the word of God depends largely on a preacher’s personal testimony, knowledge of the preached message and problems experienced by listeners and skills related to use of the word. A priest in the secularized environment should be characterized by a friendship with Christ, prayer and a humble service with respect to the word of God. If he wishes to be a leader of the people of God and the man’s friend he has to master the skill of a careful „listening”. Many contemporary listeners of the word of God can not follow the fast pace of changing reality and do not understand the contemporary man sufficiently. Therefore many priests are tempted to separate from those who live outside an active and involved part of the community of the Church. A special task of a preacher in the environment of non-believers is evoking in their hearts the desire to meet Christ. Preaching the word of God by the authority and in the name of the Church requires courage to defend integral teaching of the Church in spite of unfriendly condition and numerous dangers. A contemporary preacher has to have a clearly defined hierarchy of actions, in which priority should be given to measures that bring the man closer to God efficiently. A basis of formation of future and current preachers is acquisition of substantial philosophical and theological knowledge, knowledge of psychology and rhetoric and appropriate spiritual development. All this should contribute to an open dialogue with people of good will, cooperation with the lay faithful, sensitivity of problems of the faithful, spiritual support and advice in problem solving.

The next part of the monograph concentrates on research into the major directions of changes in the content preaching the word of God in the secularized environment. The service of preaching consists of conveying the same and unchanging truths, for the Good News revealed to us by God remains ever the same, however living conditions of listeners and their existential problems change systematically. This is why in the secularized environment it is necessary to change emphasis put on certain content and from the treasury of God’s revelation choose content that should be especially emphasized and presented to listeners. The major content of preaching the word of God is the good news about Jesus Christ, the Lord and Saviour. This preaching is rooted in the Bible and observation of the world in which the contemporary man lives and creates. In the secularized environment, without giving up the above mentioned sources, a preacher should emphasise kerygmatic message and lead to faith that is a personal encounter with Jesus Christ and has a personal and dialogue-oriented character. Showing God and Jesus Christ - the only Saviour of the

man should be linked with an attempt to give answers to human questions and desires. Also today kerygma is the major part of ecclesial preaching and is addressed to various listeners. It is necessary, however, to devise kerygma adjusted to individual needs and expectations of the contemporary man who is either a non-believer or a lapsed believer. If by kerygma in the strict sense we understand the passion, death and resurrection of Jesus combined with the call to conversion, and by a kerygma in a broader sense we understand everything that is taught by the Church, which is the words and deeds of Jesus confirmed in the Bible, then in preaching the word of God in Poland preaching kerygma in the strict sense should be interpenetrated by preaching kerigma in the broader sense. Non-believers and secularized believers should be preached most of all kerygma in the strict sense, for its purpose is the initial conversion and preparation for baptism and entering the community of the Church. An ordinary preaching of the Church taking place during homilies should remain a broad kerygma, whereas preaching kerygma in the strict sense, which is a call to a fundamental conversion to Christ, should be addressed to the secularized and take place in exceptional circumstances. These circumstances are the most important moments of Christian life, such as baptism, weddings, funeral and Easter and Christmas homilies.

Preaching addressed to the secularized should refer to human experience, failures of human searches and solutions and point at a solution of problems through opening to the Christian revelation. Such preaching that refers to the anthropological method seeks to evoke the hunger for God. Major topics of the preaching addressed to the secularized can not omit such issues as a human person and his dignity, freedom renewed by the cross and resurrection of Christ, the sense of life, love, happiness, sickness and suffering. The content of preaching addressed to non-believers may be universal and all-human values among which three transcendentals, truth, goodness and beauty, are dominant.

In the final part of the monograph a formal side of a preaching utterance addressed to the secularized environment was analyzed. Preaching the word of God requires searching for the most efficient form of reaching people at the margins of faith and the Church. In the face of progressive secularization preaching the word of God requires courage and enthusiasm as well as boldness in searching for a language capable of conveying a deep meaning of beauty of the experience of love. This search should be accompanied by awareness that preaching is the word of God (theological sphere) and the word of man (anthropological sphere).

Renewal of a form of communicating the Good News calls for reformulation of a language of expressing one's faith in a way that would be adequate to a cultural awareness of an environment in which it is preached. Precise verbal formulas, dogmatic definitions and teaching faith through memorising truths from the Catechism is beyond the grasp of many contemporary people. Preaching the word of God in the secularised environment should refer to the richness of the Bible and have a simple form.

A preacher should make his statements more contemporary, since for many listeners the gap between the language of preaching and the language that would use on daily basis is too big. Listening to opinions of listeners of the word of God far from God and the Church allows for introduction of a language that would be communicative for contemporary people, an existential language of faith. It is absolutely necessary in preaching the word of God in the secularized environment to use a language of suggestion, dialogue, respect and empathy. A prudent use of imagery in preaching can introduce listeners to the world that so far has been unknown to him. It is advisable to use persuasion and broad argumentation that refer to an intellectual, emotional and volitional sphere of listeners of the word of God.

Moreover, one should avoid boarder attitudes, which is willingness to adjust to colloquial speech of listeners of the word of God on the one hand and a persistent use of a hermetic, obscure language of theology on the other. Such attitudes should be overcome by seeking to keep *sacrum* in preaching utterances.

The research carried out proved further research into the state of preaching in Poland is necessary. Growing secularization processes have a significant impact on homiletic theology. Its task is to devise – in the light of the analysis of the current situation - rules and directives thanks to which the Ecclesial service of the word might conduct its mission efficiently. The need of a constant perfection of preaching results from requirements of priests in the contemporary world which is adjustment of pastoral methods to constantly changing living conditions of the community of the faithful. The process of programming preaching can not omit systematically growing secularized environment.

Verkündigung des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung

Zusammenfassung

Die Verkündigung des Evangeliums an jene Menschen, die in einem bestimmten historischen Kontext leben, stellt die grundlegende Aufgabe der Kirche dar. Das Verkündigen des Wortes Gottes, welches den heutigen Bedingungen angemessen sein sollte, erfordert Kenntnisse sowohl über die Lebensbedingungen als auch über die existentiellen und spirituellen Bedürfnisse der heutigen Zuhörer. Es leitet seinen Inhalt von der Heiligen Schrift und von den Beobachtungen der Welt ab, in der der neuzeitliche Mensch lebt und wirkt. Dabei sollten die Zuhörer in der Lage sein zu fühlen, dass das verkündigte Wort auch sie anbelangt, da sie selbst in ihm eine Antwort auf die gestellten, existenziellen Fragen finden können. Die Aufgabe der Prediger ist es, eine Verbindung zwischen dem verkündigten Wort Gottes und der Neuzeit aufzubauen, in der das Wort selbst eine konkrete Bedeutung einnimmt. Der Prediger des Wortes Gottes kann seine Sendung nicht isoliert von den Veränderungen in der Welt erfüllen. Daneben ist der zeitgenössische Kontext der Verkündigung des Wortes Gottes ein Phänomen der Säkularisierung, die dazu beiträgt, dass viele Menschen von Gott und der Religion abkommen.

Auch in Polen sind immer häufiger gleichgültige und sogar ungläubige Zuhörer die Empfänger des verkündigten Wortes Gottes. Daher sollte der Dienst, das Wort Gottes zu verkündigen, die Notwendigkeit der Predigt berücksichtigen, die darauf abzielt, den Glauben des Empfängers des Wortes Gottes zu wecken und weiter zu entfalten, wodurch er dazu geleitet wird, die Begegnung mit Christus zu suchen. Dieses Predigen sollte offen sein für die evangelisierenden und neuevangelisierenden Bedürfnisse in einer Umgebung von Ungläubigen, Heiden und Getauften, die jedoch einer Bekehrung bedürfen.

Der Hauptzweck dieser Studie besteht darin, den gegenwärtigen Stand der Verkündigung des Wortes Gottes und den Grad seiner Anpassung an die stattfindenden Säkularisierungsprozesse zu definieren und den Einfluss ekklesialer Strukturen auf die tatsächliche Form des Predigtendienstes aufzuzeigen. Auf der Grundlage der Überlegungen zur Verkündigung des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung ist festzustellen, dass das zu Beginn dieser wissenschaftlichen Abhandlung aufgestellte Ziel erreicht wurde. In jeder Phase dieser Studie wurde eine kritische Analyse des gegenwärtigen Standes der Predigt sowie des Grades ihrer Anpassung an die säkularisierte Umgebung und an Individuen, die sich von Glauben und Religion distanzieren, vorgenommen.

Im ersten Teil der Studie wurde eine Analyse des bestehenden Forschungsstandes und ausgewählter soziologischer, philosophischer und theologischer Literatur über die in der zeitgenössischen Kultur und Zivilisation vorherrschenden Trends und den Einfluss von Säkularisierungsprozessen auf die Schwächung der Religiosität, insbesondere der kirchlichen Religiosität, sowie Anzeichen der Säkularisierung in individuellen Verhaltensweisen

und Überzeugungen durchgeführt. Postmoderne, Globalisierung und Nihilismus sind die dominierenden Trends in der gegenwärtigen Kultur und Zivilisation, die eine unmittelbare Auswirkung auf die Empfänger der Verkündigung des Wortes Gottes haben. Auch die polnische Religiosität durchläuft eine spezifische Metamorphose. Man kann einen Übergang von der ererbten zur selbst ausgewählten Religiosität wahrnehmen, die voll bewusst und erlebt wird. Gleichzeitig sind nicht nur Gläubige, sondern auch Ungläubige immer häufiger die Empfänger des Wortes Gottes, die gelegentlich zufällig unter den Zuhörern anwesend sind. Deswegen sollte die Verkündigung des Wortes Gottes, obwohl sie sich hauptsächlich an Gläubige richtet, eine offene Form des Predigens auch für „Heiden“ zu Eigen haben. In der homiletischen Theologie, insbesondere in Westeuropa, findet ein systematischer Wandel des bisher dominierenden Paradigmas der Säkularisierung zu einem Paradigma der Evangelisierung statt. Gleichermaßen sollte in Polen die Erneuerung der Verkündigung des Wortes Gottes, die vor allem in einer säkularisierten Umgebung kundgegeben wird, von den Grundsätzen und dem Programm der Neuevangelisierung inspiriert sein.

In der Studie werden kritisch Initiativen, die auf eine unmittelbare Wendung an die Ungläubigen und Gläubigen, die bereits weitgehend säkularisiert sind, abzielen, einer kritischen Analyse unterzogen. Hierbei liefern Dokumente der einzelnen Ortskirchen, insbesondere diejenigen der Bischofskonferenzen Italiens, Frankreichs und Polens, die Initiativen des Dialogs mit Ungläubigen, wie z.B. der „Vorhof der Heiden“ und der „Vorhof des Dialogs“ sowie das Schreiben von Papst Franziskus an einen ungläubigen Menschen, wertvolle Anregungen bei der Suche nach geeigneten Inhalten und zutreffenden Verkündigungsformen für säkularisierte Empfänger.

Im nächsten Teil wurde die Sendung der Verkündiger des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung aufgezeigt. Dabei wird die Lehre der Kirche über die Rolle und die Pflichten eines Priesters und Predigers in einer säkularisierten Umgebung vorgestellt und es werden Veränderungen in der Wahrnehmung des Predigers durch dieses soziale Umfeld untersucht. Des Weiteren werden auch pastorale Vorschläge für die Ausbildung von gegenwärtigen und zukünftigen Predigern gegeben, die sich auf die Verkündigung des Wortes unter denen vorbereiten, die sich bereits abseits von Glauben und Religion befinden. Die Wirksamkeit der Verkündigung des Wortes Gottes hängt in hohem Maße vom Glaubenszeugnis der Prediger, von der Kenntnis der verkündeten Botschaft und den Problemen der Zuhörer sowie von der Fähigkeit der sprachlichen Ausdrucksweise ab. Ein Priester in einer säkularisierten Umgebung sollte sich durch die Freundschaft mit Christus, das Gebet und den demütigen Dienst am Wort Gottes auszeichnen. Um ein Begleiter des Volkes Gottes und ein Freund des Menschen zu sein, sollte er die Fähigkeit besitzen, aufmerksam „zuzuhören“. Ein großer Anteil gegenwärtiger Prediger des Wortes Gottes ist nicht in der Lage, mit der sich schnell verändernden Realität der umgebenden Welt Schritt zu halten und hat fernerhin immer weniger Verständnis für den modernen Menschen. Daher kommen viele Seelsorger in Versuchung, sich denen zu verschließen, die außerhalb des aktiven, engagierten Teils der kirchlichen Gemeinschaft leben. Eine besondere Aufgabe der Prediger in einer Umgebung von Menschen fernab von Gott und Glauben besteht darin, in ihren Herzen den Wunsch zu wecken Christus zu begegnen. Die Verkündigung des Wortes in der Sendung und im Namen der Kirche erfordert, trotz ungünstiger Umstände und vieler Bedrohungen, Mut zum Schutz der integralen Lehre der Kirche. Der zeitgenössische Prediger muss eine klar gegliederte Hierarchie seiner Handlungen haben, in der er den Vorrang dem geben sollte, was wirksam zur Bindung des Menschen an Gott beiträgt. Die Bildung von zukünftigen und gegenwärtigen Predigern basiert auf dem Erwerb von ausführlichem philosophischem und theologischem Wissen, den Kenntnissen über Psychologie und

Rhetorik sowie einer angemessenen geistlichen Entwicklung. Dies sollte zu einem offenen Dialog mit Menschen guten Willens, der Zusammenarbeit mit den Laien, der Sensibilität für die Probleme der Gläubigen, der geistlichen Unterstützung und den Ratschlägen bezüglich dieser Problemlösung beitragen.

Im nächsten Teil der Monographie wurden die Hauptrichtungen von Veränderungen im Inhalt der Verkündigung des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung untersucht. Der Predigtendienst besteht darin, festgelegte und unveränderliche Inhalte zu verkünden, so unverändert selbst auch die frohe Botschaft bleibt, die dem Menschen von Gott gegeben wurde und welche den Grundgedanken des Evangeliums ausmacht. Systematischen Veränderungen unterliegen jedoch die Lebensumstände der Zuhörer und ihre existentiellen Probleme. Deswegen ist es in einer säkularen Umgebung notwendig, die Schwerpunkte im Inhalt der Predigt anders zu setzen und aus der Schatzkammer der Offenbarung Gottes diejenigen auszuwählen, die besonders hervorgehoben und dem Zuhörer nähergebracht werden sollten. Den grundlegenden Inhalt der Verkündigung des Wortes Gottes stellt die frohe Botschaft von Jesus Christus als Herrn und Heiland dar. Die Verkündigung basiert auf der Bibel und der Beobachtung der Welt, in der der moderne Mensch lebt und wirkt. In einer säkularisierten Umgebung, ohne auf die oben genannten Quellen zu verzichten, sollte der Prediger die kerygmatischen Inhalte betonen und den Menschen zu so einem Glauben führen, der eine persönliche Begegnung mit Jesus Christus kennzeichnet und einen personalen sowie dialogischen Charakter aufweist. Die Darstellung des wahren Gottes und Jesu Christi, den einzigen Erlöser des Menschen, sollte mit dem Versuch verbunden werden, auf menschliche Fragen und Bedürfnisse zu antworten. Das Kerygma ist auch heute noch der grundlegende Inhalt der kirchlichen Verkündigung und richtet sich an verschiedene Zuhörer. Erforderlich ist jedoch die Erarbeitung eines Kerygmas, das an die spezifischen Bedürfnisse und Erwartungen eines heutigen Ungläubigen und eines schwach Gläubigen angepasst ist. Wenn das Kerygma einerseits im engeren Sinne als das Leid, der Tod und die Auferstehung Jesu verstanden wird, welches mit einem Aufruf zur Bekehrung verbunden ist, und andererseits im weiteren Sinne alles ist, was die Kirche verkündet, d.h. alle in der Bibel bestätigten Worte und Taten Jesu, dann sollte sich bei der Verkündigung des Wortes Gottes in Polen das Verkünden des Kerygmas im engeren und im weiteren Sinne gegenseitig beeinflussen. Für die Ungläubigen und Säkularisierten muss das Kerygma, dessen Ziel die erste Bekehrung dieser Menschen, die Vorbereitung zum Empfang der Taufe und der Eintritt in die Kirchengemeinde ist, im engeren Sinne verkündet werden. Die alltägliche Verkündigung der Kirche, die in der Homilie vollbracht wird, sollte eine Kerygma-Verkündigung im weiteren Sinne bleiben, während die Verkündigung des Kerygmas im engeren Sinne, d.h. der Aufruf zu einer sich grundlegenden Entscheidung für Christus, an die Säkularisierten gerichtet und unter besonderen Umständen durchgeführt werden sollte. Zu diesen Umständen gehören die wichtigsten Augenblicke des christlichen Lebens, wie die Taufe, Hochzeit und Beerdigung sowie die Oster- und Weihnachtspredigten.

Die an die Säkularisierten gerichtete Predigt sollte sich sowohl auf die Beschreibung menschlicher Erfahrung, das Scheitern der Suche und der menschlichen Lösung beziehen als auch eine Problemlösung aufzeigen, durch welche man sich auf die christliche Offenbarung öffnet. Eine solche Verkündigung des Wortes Gottes, die sich auf die anthropologische Methode bezieht, sollte bei den Zuhörern eine Sehnsucht nach Gott wecken. Zu den grundlegenden Themen der Verkündigung in der säkularisierten Umgebung gehören folgendermaßen: die Frage nach dem Menschen und seiner Würde, die durch das Kreuz erneuerte Freiheit und die Auferstehung Christi, das Problem des Sinns des Lebens, die Liebe, das Glück, die Krankheit und das Leiden. Wohingegen den Inhalt der Predigt, die

sich an Ungläubige richtet, universelle und allgemeinmenschliche Werte ausmachen können, unter denen folgende drei Transzendentalien dominieren: Wahrheit, Güte und Schönheit.

Im letzten Teil der Monographie wurde eine Untersuchung der formalen Seite der Aussagen von Predigern durchgeführt, die an die säkularisierte Umgebung gerichtet sind. Die Verkündigung des Wortes Gottes in diesem sozialen Umfeld erfordert, dass die Prediger die effektivsten Wege suchen, um die Menschen am Rande ihres Glaubens und der Kirche mit der frohen Botschaft zu erreichen. Im Falle der stattfindenden Säkularisierung erfordert die Verkündigung des Wortes Gottes sowohl Mut als auch Begeisterung und Kühnheit auf der Suche nach einer Sprache, die in der Lage ist, den tiefen Sinn und die Schönheit der Glaubenserfahrung zu vermitteln. Diese Suche sollte von dem Bewusstsein begleitet werden, dass die Predigt das Wort Gottes (theologische Ebene) und das Wort des Menschen (anthropologische Ebene) ist.

Die Erneuerung der Kommunikationsform des Evangeliums erfordert eine Umgestaltung der Sprache des eigenen Glaubensbekenntnisses, auf eine solche Art und Weise, dass sie dem kulturellen Bewusstsein der Umgebung, in der man die Botschaft verkündet, angemessen wird. Präzise verbale Formeln, dogmatische Definitionen und die Glaubenslehre durch Beherrschung der Katechismuswahrheiten sind für viele zeitgenössische Zielgruppen schwer zu akzeptieren. Die Verkündigung des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung sollte sich auf den Reichtum der Bibelsprache beziehen und durch Einfachheit der Form gekennzeichnet sein.

Der Prediger sollte versuchen, seine Aussagen, welche für viele Menschen unverständlich sein können, zu modernisieren, da es erhebliche Unterschiede zwischen der Sprache der Predigt und derjenigen gibt, die von den Zuhörern verwendet und von ihnen verstanden wird. Das Hören auf die Meinungen der Empfänger des Wortes Gottes, die entfernt von Gott und der Kirche sind, ermöglicht, eine kommunikative Sprache, die eine existentielle Sprache des Glaubens darstellt, für die heutigen Menschen zu entwickeln. Bei der Verkündigung des Wortes Gottes in einer säkularisierten Umgebung ist es unerlässlich, die Sprache des Vorschlags, des Dialogs, des Respekts und der Empathie zu verwenden. Der umsichtige Einsatz von Bildhaftigkeit in der Predigt kann dazu beitragen, den Zuhörer in eine ihm bisher unbekannte Welt einzuführen. Deswegen ist es ratsam, sich mit Überzeugungskraft und weitreichender Argumentation auf die intellektuelle, emotionale und volitionale Sphäre der Empfänger des verkündeten Wortes Gottes zu berufen.

Dagegen sollte man extreme Haltungen vermeiden, d.h. die Absicht, einerseits die Sprache an die umgangssprachlichen Aussagen der Zuhörer anzupassen und andererseits die hermetisch, für den Hörer unverständliche Sprache der Theologie beharrlich zu verwenden. Diese Einstellungen sollten überwunden werden, indem man sich bemüht, das *Sacrum* in der Predigt zu bewahren.

Die durchgeführten Nachforschungen ergaben die Notwendigkeit weiterer Untersuchungen über den Stand der Predigt in Polen. Zunehmend spürbare Säkularisierungsprozesse haben einen signifikanten Einfluss auf die homiletische Theologie. Ihre Aufgabe ist es – im Lichte einer Analyse der aktuellen Situation – Grundsätze und Richtlinien zu erarbeiten, durch die der kirchliche Dienst am Wort seine Sendung wirksam erfüllen kann. Dadurch besteht der Bedarf einer ständigen Verbesserung der Predigerausbildung, die sich aus den Anforderungen, die an die Priester in der modernen Welt gestellt werden, die pastoralen Methoden an die sich ständig verändernden Lebensbedingungen der Gemeinschaft der Gläubigen anzupassen, ergibt. Demzufolge sollte man bereits beim Lehrprozess der zukünftigen Prediger die systematisch wachsende säkularisierte Umgebung berücksichtigen.

Redakcja: Bożena Pietyra
Projekt okładki: Jakub Dziewit
Korekta: Marzena Marczyk
Łamanie: Barbara Wilk

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3617-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3618-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 20,5. Ark. wyd. 25,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 26 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin